

'על הניסים'

יחידת הוראה

למורה: הסיבה שבחרנו לעסוק ביחידה זו בברכת 'על הניסים' היא מאחר שתפילה זו נאמרת פעמיים בשנה, בשני ימים טובים, אך על פי רוב אין אנו מלמדים אותה, מתוך מחשבה/אמונה שהתלמיד מבין את הכתוב בתפילה. בתפילה זו, רצו חז"ל ללמדנו להודות 'על הניסים' - ולא רק על ניסים גדולים של שינוי הטבע, אלא דווקא 'על ניסך שבכל יום' - על ניסים שהשתלבו בהנהגה הטבעית של העולם והקב"ה גלגל את הדברים לטובה. זהו מסר חשוב העומד בבסיס חיי האמונה - חייב אדם להודות... - לפיכך, ראוי ללמד את תלמידנו על מה ואיך צריך להודות.

השיעור מתאים לכיתות ג'-ד' כאשר בכיתות אלו המוקד יהיה המסר והנושאים באופן כללי. בכיתות ה'-ו' השיעור יתמקד גם בהבנת מילים קשות.

מטרות וזיקה להישגים הנדרשים בתוכנית הלימודים

הישג 7:

- ❖ קריאה שוטפת, מדויקת ומוטעמת של טקסטים מהמקורות היהודיים הנלמדים בכיתה.
- ❖ הבנת הנושאים, הרעיונות והמסרים העולים מהקריאה בטקסטים, שהם חלק מהמורשת התרבותית היהודית.
- ❖ שליטה במטבעות לשון, ניבים וביטויים מהמקורות מתוך הטקסטים הנלמדים בכיתה.
- ❖ זיהוי ייחודן ותפקידן של הסוגות השונות של הטקסטים מהמקורות היהודיים הנלמדים בכיתה.
- ❖ זיהוי הדרכים הייחודיות בהן הטקסטים השונים מתייחסים לדמויות, לאירועים ולנושאים במקורות השונים.
- ❖ זיהוי והבנה של הזיקה בין טקסטים שונים מהמקורות היהודיים.

הישג 8:

- ❖ חיפוש במילון על פי סדר האלף בית.
- ❖ הבחנה בקשרי משמעות בין מילים - נרדפות והפיכות.
- ❖ הכרה ושימוש בביטויים, בניבים ובפתגמים.

עולם שיר- עיסוק בטקסטים מן המקורות היהודיים.

סוג הטקסט- תפילה

טקסטים נלווים- 'על הניסים' לפורים ולחנוכה.

פתיחת השיעור:

חיבור רגשי לתלמידים:

השמעת השיר 'לא מפסיק להודות' של אודי דויד

<http://www.youtube.com/watch?v=jhmQ9N4Uyyk&noredirect=1>

על פי שיקול דעתה של המורה, ניתן להחליט האם כדאי לחלק את המילים של השיר לתלמידים. אפשר להקרין את המילים בעזרת מחשב וברקו.

לא מפסיק להודות/ אודי דויד

גם אם יתמלא פינו שירים כמו ים כחול
ולשונו תרון כמו גלים על החול
והשפתיים ישבחו כמו רוחב הרקיע
ואור בעיניים כמו השחר שמפציע
וידינו פרושות כמו הנשר הדואה
ורגלנו קלות כמו איילה בשדה
זה לא יספיק להודות על כל הטוב שיש
על כל הטוב שיש

שמש שזרחה בבוקר לאיטה
על גשמים בעיתם, על שדה של חיטה
על כל נשימה, על הכוח לצחוק
על מבט של ילד, על חיוך של תינוק
אני לא מפסיק להודות

לאחר השמעת השיר בכיתה, תשאל המורה: "מה לדעתכם הקשר בין שיר זה לפורים?"
בכיתות ג-ד אפשר להשמיע את השיר 'תודה על כל מה שבראתי' ולקיים את אותו הדיון.
חיבור לעולם הילדים – התמקדות ב'על ניסך שבכל יום'. ושיחה על הכרת הטוב
כדאי לשוחח על הניסים בימינו מבחינה לאומית לדוגמא, במבצע עמוד ענן עשרות טילים ללא
פגיעות בנפש וכדו'. ומבחינה אישית על ניסים בחיי יום שלנו, שהילדים חוו, על כל יהיו הרבה
סיפורים. חשוב לדבר עם הילדים גם על הניסים וגם על הצורך להודות.
יתכן שיש מקום לדבר גם על ברכת הגומל בהקשר לניסים וגם על כך לילדים יהיו סיפורים רבים.

המורה תשאל את התלמידים: מהו נס?
זוהי הזדמנות מעולה להביא לכיתה מבחר מילונים ולחפש בהם את ההגדרה למילה נס. ניתן
להראות לתלמידים (שכבר למדו על דרכי שימוש במילון) את ההבדל בין המילונים השונים
מבחינת העושר וההיקף.

דיון בכיתה:

- אילו ניסים גדולים אירעו לעמ"י בעבר?
- מי יודע מתי מוסיפים בתפילה את תפילת 'על הניסים'?
- למה לדעתכם חוברה תפילת על הניסים דווקא על ניסים אלו?
- מדוע בפסח, למשל, לא אומרים תפילת 'על הניסים' על קריעת ים סוף, או על יציאת מצרים?

עפ"י שיקול דעתה של המורה- האם לקיים שיחה זו לפני קריאת הטקסט או אחריו.

חנוכה ופורים הם לא חגים מן התורה. הם חגים 'חדשים' המבוססים על רקע של נס הצלה
היסטורי. המיוחד בנס חנוכה ובנס פורים זה שהניסים נעשו בדרך הטבע. נסי מצרים - עשר

המכות וקריעת ים סוף- הם ניסים ששוברים את הטבע. לעומתם, - ניסי חנוכה ופורים מראים לנו כיצד הקב"ה משנה את הטבע לטובת עמ"י אבל, לא עושה דברים המנוגדים לטבע.

הציאון ההקשרי: (להתייחס למוצד הרלונטי להוראה- חנוכה או פורים).

זו הזדמנות פז להסביר לתלמידים שמלחמות המכבים לא היו כולס בשמנת ימי חנוכה, אלא זו הייתה תקופה ארוכה של קרבות שמחלקם ניצחנו. ציקר הנס היה טיהור המקדש והדלקת המנורה.

טס בפורים, סיפור המלילה נמשך על פני כחשע שנים. התלמידים ברובם טוצים לחשוב שסיפור המלילה התרחש במשך כשנה-שנתיים, בדקת לוח הזמנים המלילה, המראה את משך הזמן עצמו בין שלב לשלב מסייע לתלמידים להבין שהנס אכן היה נסתר בהנהגה הטבעית. כמו כן, חשוב שתלמידים ידעו שהוצאה להורג או תליה על צל לאחר הוצאה להורג היו חלק מדרכי הצניעה המקובלים באותה תקופה בפתי מלכה. (ניתן לראות ביסוס לכך שולל הוצאה להורג, בטתן ותרט הוצאה להורג).

התמצאות בסידור:

מבקשים מהתלמידים לאתר את 'על הניסים' בתפילת שמונה עשרה ובברכת המזון.

באיזה חלק בתפילת שמונה עשרה מוסיפים את 'על הניסים'? בסוף התפילה, בברכת מודים, בחלק השייך להודאה. (מתאים רק לתלמידים שכבר למדו את מבנה תפילת שמונה עשרה).

באיזה ברכה בברכת המזון מוסיפים את 'על הניסים'? בברכת נודה לך.

מדוע לדעתכם זהו המקום שבו משלבים את 'על הניסים'?

לכתוב על הלוח או להקרין את המשפט הבא מתוך משנה תורה לרמב"ם הלכות ברכות כח (כו) "כללו של דבר: לעולם יצעק אדם על העתיד לבוא, ויבקש רחמים; וייתן הודיה על שעבר, ויודה וישבח כפי כוחו. וכל המרבה להודות את השם ולשבחו תמיד, הרי זה משובח". (כדאי גם לצלם את המשפט לתלמידים שידביקו במחברת או שיעתיקו מהלוח).

'על הניסים' - עיון בתפילה

ועל הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

לפורים:

בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה.
כשעמד עליהם המן הרשע. בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד. בשלשה עשר לחדש שנים עשר. הוא חדש אדר. ושקלם לבוז:

ואתה ברחמיך הרבים. הפרת את עצתו. וקלקלת את מחשבתו. והשבות לו גמולו בראשו. ותלו אותו ואת בניו על העץ. (ועשית עמהם גס ופלא ונודה לשמך הגדול סלה):

לחנוכה:

בימי מתתיהו בן יוחנן פתו גדול חשמונאי ובניו. כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשפיתם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך: ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים. וזדים ביד עוסקי תורתך. ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקו כהיום הזה: ואחר כך באו בניך לדביר ביתך. ופנו את היכלך. וטהרו את מקדשך. והדליקו נרות בחצרות קדשך. וקבעו שמונת (ימים) אלו בהלל ובהודאה ועשית עמהם גס ופלא ונודה לשמך הגדול סלה): ומי חנכה אלו. להודות ולהלל לשמך הגדול:

מדוע לפי דברי הרמב"ם על הניסים מתווסף לברכות ההודאה?

גם כאן, ניתן לקיים את השיחה שמופיעה לפני הטקסט.

מבנה התפילה חוזר על עצמו בחנוכה ובפורים.

סמנו בטקסט את החלקים הבאים, את הסימון כדאי לעשות באמצעות מקרן/לוח חכם על הלוח:

(א) בימי מי זה קרה - סמנו בצבע כחול.

(ב) מה הייתה הבעיה - סמנו בצבע צהוב.

(ג) הפתרון לבעיה - הנס שקרה - סמנו בירוק.

מהם ההבדלים הבולטים בין הנוסח של פורים לנוסח של חנוכה?

בנוסח של חנוכה הבעיה קצרה וממוקדת - זהו מאבק רוחני בין שני עמים, ולכן בפתרון יש התייחסות לניצחון והתייחסות לשיפור המצב הרוחני. המאבק בחנוכה הוא מאבק המתקיים בארץ ישראל, וככזה הוא בעיקרו מאבק של עם מול עם. המאבק בארץ ישראל נעשה ע"י חיזוק יכולותינו כעם. בסיפור המאבק בחנוכה מוזכר חלקם של החשמונאים בנס. מאבק רוחני, עפ"י הרב סולביצ'יק מחייב מאבק של האדם ולא די בקב"ה.

לעומתו, בפורים, הבעיה מפורטת והפתרון מהיר. המאבק בפורים הוא בגלות. בגלות עם ישראל מתפקד כאוסף של יחידים והמן - כיחיד המייצג שלטון, מאיים עליהם, ולכן ע"י יחידים - מרדכי ואסתר מפירים את עצתו. בסיפור ההצלה מרדכי ואסתר לא מופיעים, הכל נעשה ע"י הקב"ה.

שימו לב:

אלת אתגר לכיתות חזקות או לתלמידי חזקים.

מה לא מוזכר בנס חנוכה? למה לדעתכם? (קישור להקדמה - התפילה היא על הנס בדרכי הטבע, נס פח השמן הוא מעל הטבע.)

עיסוק במילים קשות

פעילות להעשרת אוצר המילים והסבר מילות התפילה. במהלך הדיון נכתוב מילים וביטויים על הלוח. ניתן להתייחס למילים וביטויים המופיעים בטקסט ולבאר אותם או להעשיר במילים נרדפות צרופי מילים וכדו'

כמו כן ניתן להוסיף לשיחה את הרגשתם של הילדים והצורך הרגשי להודות על הנס ובהתאם לכך להוסיף מילים

ועל הנסים ועל הפרקו ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות
שעשית לאבותינו במקמים ההם בזמן הזה :

לפורים :
בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה.
כשעמד עליהם המן הרשע. בקש
להשמיד להרוג ול**אבד** את כל
היהודים מנער ועד זקן טף ונשים
ביום אחד. בשלשה עשר לחדש שנים
עשר. הוא חדש אדר. ו**שללם לבזו** :
ואתה ברחמיך הרבים. **הפרת** את
עצתו. וקלקלת את מחשבתו. והשבות
לו גמולו בראשו. ותלו אותו ואת בניו
על העץ. (ועשית עמהם נס ופלא ונודה
לשמך הגדול סלה :

לחנוכה :
בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. כשעמדה
מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם
מחקי רצונך :
ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם.
דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים.
ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים.
וידים ביד עוסקי תורתך. ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך.
ולעמך ישראל עשית **תשועה** גדולה ו**פרקו** כהיום הזה :
ואחר כך באו בניך **לדביר** ביתך. ופנו את היכלך. וטהרו את
מקדשך. והדליקו גרות בחצרות קדשך. וקבעו שמונת (נמים
אלו בהלל ובהודאה ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול
סלה :) ימי חנכה אלו. להודות ולהלל לשמך הגדול :

בטקסט זה ניתן לנסות להבין את המילים מתוך הקשרם.

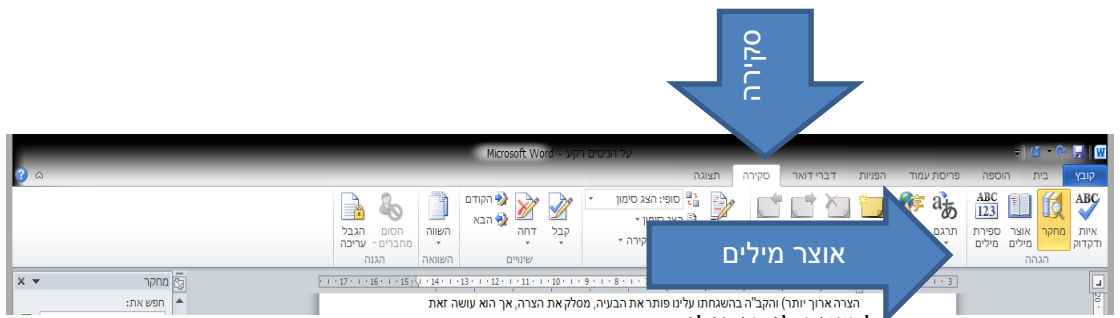
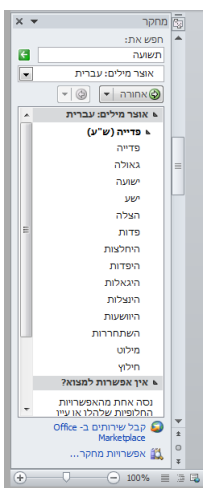
אחר כך, מומלץ לתת לתלמידים לשבץ את המילים הקשות במשפט אחר, כך נוודא שהמילים
הובנו.

למשל, בית המקדש נקרא גם **דביר**.

בזמן מלחמת ששת הימים היתה **תשועה** גדולה. נסו להחליף את המילה תשועה במילה אחרת.

כאן יש באפשרותנו ללמד את התלמידים כפי נהדר בתוכנת ה-word.

יש חלופות הסקירה כפי שנקרא אוצר מילים (שנה מצין מילון).

מילים נרדפות והקבלות- הבנת מילה קשה ע"י החלפתה במילה מוכרת:

- ❖ תשועות/ פרקו/ מלחמות
- ❖ ניסים/ גבורות/ נפלאות
- ❖ להשכיחם תורתך/ להעבירם מחוקי רצונך

- ❖ להשמיד/להרוג/ לאבד
- ❖ הפרת את עצתו/ קלקלת את מחשבתו
- ❖ דביר/ מקדש/ היכל
- ❖ הלל/ הודאה

הפכים:

- ❖ גיבורים- חלשים
- ❖ מעטים- רבים
- ❖ טהורים- טמאים
- ❖ צדיקים- רשעים
- ❖ עוסקי תורתך- זדים

חשוב לארגן את המילים על הלוח ע"פ קטגוריות על הלוח כדי שניתן יהיה להיעזר בהן

לדוגמה – מילות תואר , פעילויות רגשות

מומלץ לבחור מס' מילים מרכזיות שיהוו "מילות מטרה", אותן נדגיש בצבע על הלוח.

נבקש מהתלמידים לשבץ אותן במטלת הכתיבה.

פעילות כתיבה

פעילות הכתיבה מזמנת לתלמידים שימוש באופן אקטיבי באוצר המילים שנלמד וכן מאפשרת להם **להביע את הידע והערכים והידע שלמדו בדרכים שונות.**

- כתיבה תוך תהליכי טיוט ושכתוב

מטרה:

התלמידים יבחרו נושא לכתיבת סיפור או הבעת דעה מתוך ההתנסויות הקודמות או ע"פ בחירתם.

המורה יוביל תהליכי טיוט ושכתוב בהתאם לידע הקודם שנלמד ולמטרות לקידום הכתיבה . חשוב לבנות מחוון יחד עם התלמידים וכדאי לזמן הערכת עמיתים.

דוגמאות לנושאים

סיפור-

הנס שקרה לי /למשפחתי/ לחברי.

ועוד.

טיעון ושכנוע-

ספור מקרה, הבעיה האם עלי לומר ברכת הגומל שיקולים בעד ונגד .

ועוד.

להוסיף בסיום השיעור חובת ההודאה:

וְעָשִׂיתָ עִמָּהֶם נֶס וְנִפְלְאָ וְנוֹדָה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סְלָה :- ניתן לקשר זאת לברכה על נס שנעשה לי או שנעשה לאבותיי, ובכלל לנושא- חובת ההודאה והכרת הטוב- "וייתן הודיה על שעבר..." (הרמב"ם)

לתת לתלמידים לכתוב את התפילה במילים שלהם.

על מנת ליצור חיבור רגשי ומהותי בין חיי התלמידים לשיעור, המורה תשמיע שוב את השיר של אודי דוידי איתו פתחנו את השיעור ותשאל שוב - : מה הקשר בין השיר לפורים?
לאחר מכן תיתן המורה לתלמידים משימת כתיבה שכותרתה - "מודים אנחנו לך.. על ניסך שבכל יום עמנו" ותבקש מהתלמידים לחשוב על דבר אחד או שניים שיש להם בחיי הימים עליו הם היא שמחים להודות לה'.